

XXVIII ajaloo-olümpiaad 2021/2022

Juhend, teemad, märksõnad ja žürii koosseis

XXVIII üleriigilist ajaloo-olümpiaadi korraldab Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Selts koostöös Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudi, Tartu Ülikooli Teaduskooli ning Haridus- ja Noorteametiga. Olümpiaadi läbiviimist toetab Haridus- ja Teadusministeerium.

Ajaloo-olümpiaadi üleriigiline **piirkonnavoore** toimub elektrooniliselt põhikoolis **19. jaanuaril** ja gümnaasiumiastmes **20. jaanuaril 2022**, üleriigiline **lõppvoore** **5. märtsil 2022** Tartus Miina Härma Gümnaasiumis.

Piirkonnavoore osalevad VI–XII klasside õpilased. VI–IX klasside õpilased saavad osaleda klassi jaoks määratud teemal. Gümnaasiumiõpilased saavad valida kolmest etteantud teemast ühe.

Üleriigilises lõppvoore osalevad õpilased VIII–XII klassist. Lõppvoore kutsutakse võistlema iga piirkonna parimad vastavalt eraldatud kohtade jaotusele (vaata tabelit allpool), tingimusel, et õpilane on saanud vähemalt 60% maksimaalsest punktisummast. Lisaks pääsevad lõppvoore vähemalt kuus õpilast üleriigiliselt moodustunud pingerea alusel. Lõppvoore tuleb olümpiaaditöö sooritada samal teemal kui piirkonnavooreski.

Kui piirkonna parima olümpiaaditöö punktisumma jääb alla 60%, täidetakse vabanenud koht üleriigilise pingerea alusel. Samal viisil täidetakse võimaluse korral kohad, mis vabanevad osalemisõigusest loobumise tulemusena. Kokku kutsutakse lõppvoore 38 õpilast VIII klassist, IX klassist ja kolmel teemal gümnaasiumist. Esmakordselt oodatakse osalema ka **eesti koolide õpilasi teistest riikides**, nendel on võimalus lõppvoore pääseda vaid üldise pingerea alusel.

Olümpiaadi lõppvoore kohtade jaotus piirkonniti.

Piirkond	Kohtade arv klassi/teema kohta	
	VIII ja IX klassis	Gümnaasiumis
Tallinna linn	8	8
Harjumaa	3	2
Ida-Virumaa	2	2
Lääne-Virumaa	2	2

Pärnumaa	2	2
Tartu linn	4	5
Tartumaa	1	1
Hiiumaa	1	1
Jõgevamaa	1	1
Järvamaa	1	1
Läänemaa	1	1
Põlvamaa	1	1
Raplamaa	1	1
Saaremaa	1	1
Valgamaa	1	1
Viljandimaa	1	1
Võrumaa	1	1
Üleriigiline pingerida	Vähemalt 6	

Põhikooli (VI–IX klass) **vene õppekeelegra koolide** õpilaste olümpiaaditööd tõlgitakse vene keelde, gümnaasiumiastme tööd on ainult eestikeelsed. Eesti keelt emakeelena mitterääkivatel õpilastel on lubatud kasutada eestikeelse olümpiaaditöö paremaks mõistmiseks sõnaraamatut (eesti-vene, vene-eesti), kuid selle vajadusest tuleb korraldajat eelnevalt teavitada.

Piirkonnavoorus on võimalus gümnaasiumiõpilastel üle maailma islami teemal kaasa lüüa ka **inglise keeles**. Inglise keeles olümpiaadil osalejad võistlevad väljaspool arvestust ning neid ei kutsuta lõppvooru.

Olümpiaadil osaleja peab olema üldhariduskooli õpilane või omandama kutseharidust põhikooli baasil ning kuni 26 aastat vana.

Piirkonnavooru **registreerimine** toimub 29. novembrist 18. detsembrini 2021, selle kohta tuleb täpsustav informatsioon vahetult enne. Iga õpilane peab end ise registreerima ning kindlasti alles hoidma registreerumise kohta saabunud kinnituskirja, selles kirjas oleva lingi kaudu peab end registreerima olümpiaadi kursusele Harno Moodles, kus ettenähtud ajal antakse juurdepääs olümpiaaditööle. Registreerimisel küsitakse õpilaselt nime, klassi, kooli, tema enda ja õpetaja e-posti aadressi.

Piirkondlikus voorus on olümpiaaditöö kirjutamise aeg VI–VIII klassis 60 minutit ja töö eest on võimalik saada maksimaalselt 60 punkti. IX–XII klassi õpilaste töö kirjutamise aeg on 100 minutit ja töö eest on võimalik saada maksimaalselt 100 punkti. Üleriigilise žürii liikmed valmistavad ette iga teema kohta märksõnad ning allikate nimekirja, mis on leitav juhendi lõpust. VI ja VII klassis on olümpiaadiks kasutatava allikmaterjali maht kuni 100 lehekülge, VIII klassis kuni 150 lehekülge, IX klassis kuni 200 lehekülge ja gümnaasiumis kuni 250 lehekülge. Materjalide valikul lähtub žürii selle eakohasusest, aga ka kättesaadavusest. Piirkonnavooru olümpiaaditööd ja hindamisjuhendid koostavad üleriigilise žürii liikmed.

Põhikooli piirkondlik voor algab 19. jaanuaril 2022 kell 9.00 VI klassil, kell 11.00 VII klassil, kell 13.00 VIII klassil ja kell 15.00 IX klassil. Gümnaasiumi piirkondlik voor toimub 20. jaanuaril 2022, kell 9.00 alustab üldajaloo teema, kell 11.00 Eesti ajaloo teema ja kell 13.00 XX sajandi teema. Piirkondlik voor on elektrooniline ning viiakse läbi osaleja enda koolis, töö on individuaalne ning kõrvaliste materjalide kasutamine on keelatud. Olümpiaadi ausa läbi viimise eest vastutab kool. Kool peab tagama hea netiühendusega arvuti, vajadusel ka kõrvaklapid (nende vajadusest teavitatakse registreerimisel). Elektroonilises testis tuleb küsimustele vastata järjest, tagasi liikuda ei saa. Vastamise kiirus ei anna lisapunkte, kuid võrdsete punktide korral paigutub pingereas ettepoole kiirem õpilane. Piirkonnavooru ülesandeid kontrollib ja hindab üleriigiline komisjon.

Žürii avalikustab piirkonnavoору tulemused ja lõppvooru kutsutute nimed hiljemalt 31. jaanuariks. Nimekiri avalikustatakse Tartu Ülikooli Teaduskooli (www.teaduskool.ut.ee) ja Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi (www.eays.edu.ee) veebilehtedel. Õpilastel, kes loobuvad lõppvoorus osalemisest, palutakse sellest teatada hiljemalt 11. veebruariks 2022. See võimaldab pakkuda osalemisvõimalust järgnevatele õpilastele. Korrigeeritud lõppvooru kutsutute nimekiri avalikustatakse hiljemalt 18. veebruaril 2022 Tartu Ülikooli Teaduskooli ja Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi veebilehtedel.

5. märtsil 2022 toimub Tartus olümpiaadi **üleriigiline voor**. Lõppvooru olümpiaaditööd koostavad Tartu Ülikooli õppejõud PhD Andres Andreseni juhtimisel. Lõppvooruks olümpiaadi teemad ei muutu, kuid märksõnades ja kirjanduse loendis võivad väikesed muudatused olla, nendest teavitatakse osalejaid individuaalselt. Olümpiaaditöö maht on lõppvoorus VIII klassil 60 punkti, küsimustele vastamiseks on aega 90 minutit, IX klassil ja gümnaasiumis on küsimusi 100 punkti ulatuses ja aega vastamiseks 120 minutit.

Lõppvooru tulemused avalikustatakse nimeliselt Tartu Ülikooli Teaduskooli ja Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi veebilehtedel isikustatud kujul: nimi, kool, klass, tulemus ja õpetaja/juhendaja nimi. Kõik avalikustatud isikuandmed esitatakse otsingumootoritele kättesaamatul kujul.

Olümpiaadi teemad 2021/22

6. klass – **Eesti muinasaeg**

7. klass – **Viikingid**

8. klass – **Rootsi suurriigi kujunemine ja aeg (1521–1721). Eesti Rootsi riigi koosseisus**

9. klass – **Vabadussõda ja Tartu rahu**

Gümnaasium: **Eesti 18. sajandil või**

Islam ja araabia maailm kesk- ja uusajal või

Teine maailmasõda

Kirjandus ja märksõnad

6. klass Eesti muinasaeg

Märksõnad

Eesti muinasaja perioodid; arheoloogilised leiud, asulad; inimeste tegevusalad, uskumused ja kombed;

Pulli ja Tamula asula, Kaali, Salme laevmatused, Kukruse emand.

Kirjandus

1. Kriiska, A., Mäesalu, A., Selart, A. jt Eesti ajalugu 1. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile, 1. osa. Avita 2014. Lk 14-47. Saadaval ka vene keeles, digitaalne versioon olemas.

(Alternatiiv: Kriiska, A., Mäesalu, A., Selart, A. jt Eesti ajalugu. Avita 2017. Lk 9-41. Materjal sama, saadaval ka vene keeles.)

2. Kriiska, A., Mäesalu, A., Selart, A. jt Eesti ajaloo atlas. Avita 2009. Lk 8-38. Saadaval ka vene keeles.

3. Veebituur näitusel "Kohtumised": Miks nimetame muinasaja perioode kivi-, pronksi- ja rauaajaks? Eesti Rahva Muuseum 2020. 8.21 min

<https://youtu.be/0cK1bQGRkEI>;

4. Veebituur näitusel "Kohtumised": Millest kõneleb muinasaegne matus? Eesti Rahva Muuseum 2020. 8.54 min <https://youtu.be/D12EoF3HEd8>;

5. Joonisfilm Loomine. Eesti Rahvuslik Folkloorinõukogu 2012. 3.41 min

https://www.youtube.com/watch?v=0w_hqXP83g.

7. klass Viikingid

Märksõnad

Viikingite retked, hierarhia, välimus, kunst, käsitöö ja kaubandus, laevad, linnad, sõjamees ja relvastus, sihtmärgid ja taktika, religioon.

Viikingiaegne Eesti: kaubateed, linnusasulad, arheoloogilised leiud, kaubandus.

Kirjandus

1. Hall, R. Avastusretk viikingite maailma. Avita 2008. Lk 24-27, 32-33, 44-46, 48-51, 53-56, 58-64, 68-70, 72-73, 96-101, 166-168, 170.

2. Viikingiaja Eesti: ajakirja Imeline Ajalugu eriväljaanne 2019. Lk 9-13, 20-21, 23, 25-26, 29-30, 32-34, 47, 49, 54-55, 74-78, 80-84, 86-93.

3. Mägi, M. Kes olid viikingid. Käsmu meremuuseum.

<https://www.kasmu.ee/et/content/kes-olid-viikingid>

4. Viikingiaeg. Lugusid Eesti muinasajast 2018.

<http://muinasaeg.ee/category/viikingiaeg/>

5. Viikingite kunst. Vikipeedia

https://et.wikipedia.org/wiki/Viikingite_kunst

6. Kaubatee varjaagide juurest kreeklasteni. Vikipeedia

https://et.wikipedia.org/wiki/Kaubatee_varjaagide_juurest_kreeklasteni

7. Sensor: Saaremaa leid võiks teha Eestist tõelise viikingiriigi. Miks siiski kõlab Salme viikingite laul kurtidele kõrvadele? Delfi TV 10.11.2016
<https://tv.delfi.ee/artikkel/76224051/sensor-saaremaa-leid-voiks-teha-eestist-toelise-viikingiriigi-miks-siiski-kolab-salme-viikingite-laul-kurtidele-korvadele?> 16 min

8. klass Rootsi suurriigi kujunemine ja aeg (1521–1721). Eesti Rootsi riigi koosseisus

Märksõnad

Valitsejad: Gustav I, Erik XIV, Johan III, Sigismund, Karl IX, Gustav II Adolf, Kristiina, Karl X Gustav, Karl XI, Karl XII.

Rootsi suurriik: Sõdade mõju Rootsi suurriigi piiride ja ülemvõimu kujunemisele: Liivi sõda, Rootsi-Poola sõda (1600–1629), Kolmekümneaastane sõda, sõda Taaniga (1657–1660), Põhjasõda.

Rootsi ajalugu oluliselt mõjutanud isikud: Axel Oxenstierna, Pontus De la Gardie, Magnus Gabriel De la Gardie.

Ühiskonnakorraldus: seisused, suhted kõrgeadli ja valitseja vahel, reduktsioon.

Rootsi majanduse areng: linnad, tööstus, rahandus, kolooniad.

Usk: reformatsiooni mõju, hilisem võitlus luterluse tugevdamiseks.

Rootsi aeg Eestis: Eesti alade minek Rootsi riigi koosseisu (rõhuga aastatele 1561, 1583, 1629, 1645, 1660). Rahvastik. Mõis ja talurahvas. Rootsi riigi suhted kohaliku elanikkonnaga. Reduktsioon. Majandus ja linnad: väliskaubandus, manufaktuuride teke, linnade areng.

Usk: luterlus, eestikeelne Uus Testament, nõiaprotsessid.

Haridus: Tartu ülikool (Johan Skytte), talurahvakoolid (Bengt Gottfried Forselius).

Kirjandus

1. Piirimäe, P. Ajaloo õpik 8. klassile. Uusaeg, I osa. Avita 2014. Lk 78–100.

Tekst on kättesaadav ka Avita kirjastuse e-õpikus (<https://www.opiq.ee>, 2. peatükk „Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus“)

Venekeelsena: Пийримяэ, П. Новое время. Учебник для 8 класса. Часть I. Avita 2014. See on kättesaadav ka Avita kirjastuse e-õpikuna (<https://www.opiq.ee>).

2. Kriiska, A., Mäesalu, A., Selart, A. et al. Eesti ajalugu. Avita 2017. Lk 130–167. Selle asemel võib kasutada: Piirimäe, P., Seppel, M., Andresen, A. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa, Rootsi ajast 1905. aastani. Avita 2017. Lk 4–41.

Tekst on kättesaadav ka Avita kirjastuse e-õpikus (<https://www.opiq.ee>, 1. peatükk „Rootsi aeg“)

3. Vanad ajad: „Rootsi aeg“. Saatejuht ja autor Artur Tjulenev. Eesti Rahvusringhääling (18.01.2018)

<http://arhiiv.err.ee/vaata/vanad-ajad-rootsi-aeg> 28 min. Saade on vene keeles, eestikeelsete subtiitritega.

4. Lagerqvist, L. O. Rootsi ajalugu. Avenarius 2001. Lk 41–86.

Venekeelsena: Лагерквист, Л. О. История Швеции. Стокгольм: Шведский институт, 2004.

5. Arnover, T. Rootsi hiilguses ja varjus. Eesti Raamat 2018. Lk 52–62.

Seesama on kuulatav 21 minuti pikkuse järjejutuna:

vikerraadio.err.ee/888804/jarjejutt-tonis-arno-ver-rootsi-hiilguses-ja-varjus-1

6. Kõiv, L. 1558–1710. Rootsi aeg. Artiklid Rootsi aja kohta veebilehelt Estonica:

Rahvastik. http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Rahvastik/

Sama venekeelsena: www.estonica.org/ru/История/1558-1710_гг_В_составе_Шведского_королевства/Население/

Linnad. www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Linnad/

Sama venekeelsena: www.estonica.org/ru/История/1558-1710_гг_В_составе_Шведского_королевства/Города/

Kaubandus ja tööstus. http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Kaubandus_ja_t%C3%B6%C3%B6stus/

Sama venekeelsena: www.estonica.org/ru/История/1558-1710_гг_В_составе_Шведского_королевства/Торговля_и_промышленность/

Agraarolud. www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Agraarolud/

Sama venekeelsena: www.estonica.org/ru/История/1558-1710_гг_В_составе_Шведского_королевства/Сельское_хозяйство/

Usk ja kirik. Vaimuilm. http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Usk_ja_kirik_Vaimuilm/

Sama venekeelsena: www.estonica.org/ru/История/1558-1710_гг_В_составе_Шведского_королевства/Вера_и_церковь/

Talurahvaridus. www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Talurahvaridus/

Sama venekeelsena: www.estonica.org/ru/История/1558-1710_гг_В_составе_Шведского_королевства/Образование_крестьян/

Elitaarne haridus ja kõrgkultuur. www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Elitaarne_haridus_ja_kõrgkultuur/

Sama venekeelsena: www.estonica.org/ru/История/1558-1710_гг_В_составе_Шведского_королевства/Элитарное_образование_и_высокая_культура/

Eesti absolutistliku kuninga Karl XI valitsusajal. Suur mõisate reduktsioon. www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Eesti_absolutistliku_kuninga_Karl_XI_valitsusajal_Suur_mõisate_reduktsioon/

Sama venekeelsena: www.estonica.org/ru/История/1558-1710_гг_В_составе_Шведского_королевства/Эстония_во_времена_абсолютной_монархии_Карла_XI_Редукция_имений/

Põhjasõda. Rootsi võimu lõpp Eestis. www.estonica.org/et/Ajalugu/1558-1710_Rootsi_aeg/Põhjasõda_Rootsi_võimu_lõpp_Eestis/

Sama venekeelsena: www.estonica.org/ru/История/1558-1710_гг_В_составе_Шведского_королевства/Северная_война_Конец_шведской_власти_в_Эстонии/

9. klass Vabadussõda ja Tartu rahu

Märksõnad

Vabadussõja põhjused, sõja käik ja lahingud (rindejoone muutumine, lahingud kaardil), tulemused.

Eesti Rahvaväe rajamine, sundmobilisatsioon, vabatahtlikest koosnevad löögiüksused.

Eesti vägede relvastus Vabadussõjas: soomusrongid, soomusautod, lennukid.

Välisriikide osalus Eesti Vabadussõjas.

Eesti Tööraha Kommuun.

Sõjategevus väljaspool Eestit: Landeswehri sõda (põhjused, käik, tulemus), ühisoperatsioonid – Loodearmeeaga, Põhjakorpusega.

Eesti täitevvõimu ja seadusandliku võimu tegevus sõjas. Asutav Kogu ja selle tegevus. Maaseadus ehk maareform.

Meeleolu Vabadussõja alguses, Rahvaväe ebaedu ja Punaarmee kiire edasitungi põhjused.

Muutus võitlusmotivatsioonis, Eesti vabastamine. Pealetung idas ja lõunas.

Rahuläbirääkimised ja Tartu rahu. Tartu rahulepingu tingimused, selle tähtsus Eesti ajaloos.

Olulisemad isikud: Adolf Joffe, Aleksander Tõnisson, Andres Larka, Anton Irv, Ants Piip, Edwyn Alexander-Sinclair, Ernst Pödder, Hans Kalm, Jaan Anvelt, Jaan Poska, Jaan Soots, Johan Laidoner, Johan Pitka, Jukums Vāciētis, Julius Kuperjanov, Karl Parts, Konstantin Päts, Martin Ekström, Nikolai Judenitš, Pavel Bermond-Avalov, Rüdiger von der Goltz, Viktor Kingissepp

Kirjandus

1. Värä, E., Pajur, A., Tannberg, T. Lähiajalugu: ajalooõpik 9. klassile. I osa. Avita 2015. Lk 62–65. Tekst on kättesaadav ka Avita kirjastuse e-õpikus (<https://www.opiq.ee>, peatükk 3.1).

Venekeelsena: Вярä, Э., Паюр, А., Таннберг, Т.. Новейшая история: учебник для 9 класса. Часть I. Avita 2015.

2. Bahovski, E., Piir, M. M. Valgus ja varjud: 20. sajand ajaloos: 9. klassi lähiajaloo õpik. Koolibri 2016. Lk 18–21.

Venekeelsena: Баховски, Э., Пийр, М. М. Свет и тени : XX век в истории: 9 класс : учебник новейшей истории. Коолибри, 2017.

3. Eesti ajaloo atlas. Koost. Kriiska, A., Tvauri, A. et al. Avita 2007. Lk 102–106.

Venekeelsena: Атлас истории Эстонии. Крийска, А., Тваури, А. et al. Avita 2009.

4. Andresen, A., Jansen, E., Karjahärm, T. et al. Eesti Ajalugu. V, Pärisorjuse kaotamisest Vabadussõjani. Ilmamaa 2010. Lk 436–437.

6. XX sajandi kroonika. Eesti ja maailm. I osa, 1.01.1900–16.06.1940. Toim. Aasma, K. et al. Aluskäsikiri Graf, M. Eesti Entsüklopeediakirjastus 2002. Lk 180–212.

7. Pajur, A., Tannberg, T., Vahtre, L. et al. Eesti ajalugu. VI, Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Ilmamaa 2005. Lk 28–46, 47–64.

8. Laur, M., Pajur, A., Tannberg, T. Eesti ajalugu II. Avita 1997. Lk 46-54.

Venekeelsena: История Эстонии. Часть 2. Лаур, М., Паюр, А., Таннберг, Т. Авита, 1997.

9. Tartu rahulepingu tekst. Internetis on kättesaadav:

[https://et.wikisource.org/wiki/Rahuleping_Eesti_ja_Venemaa_vahel_\(Tartu_rahu\)](https://et.wikisource.org/wiki/Rahuleping_Eesti_ja_Venemaa_vahel_(Tartu_rahu))

venekeelsena:

[https://ru.wikisource.org/wiki/Тартуский_мирный_договор_с_Эстонией_\(1920\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Тартуский_мирный_договор_с_Эстонией_(1920))

10. Saatesari „Eesti aja lood“ (osad 2–6). Saatejuht ja autor Mati Talvik. Eesti Rahvusringhääling. Saatesari on kättesaadav ka DVD-l: „Eesti aja lood“ III–VII (DVD I ja II). DVD-l on ka venekeelsed subtiitrid.

Kogu sari on vaadatav: <https://arhiiv.err.ee/seeria/eesti-aja-lood/info/31/date-desc/koik>

Otseligid saadetele:

osa nr 2: Eesti aja lood: Kallaletung (saade on eesti keeles, pikkus 28 minutit)
<https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-kallaletung>

osa nr 3: Eesti aja lood: Vabastamine (saade on eesti keeles, pikkus 28 minutit)
<https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-vabastamine>

osa nr 4: Eesti aja lood: Punased ja mustad (saade on eesti keeles, pikkus 28 minutit)
<https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-punased-ja-mustad>

osa nr 5: Eesti aja lood: Rahutu 1919 (saade on eesti keeles, pikkus 28 minutit)
<https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-rahutu-1919>

osa nr 6: Eesti aja lood: Tartu rahu (saade on eesti keeles, pikkus 28 minutit)
<https://arhiiv.err.ee/vaata/eesti-aja-lood-tartu-rahu>

11. Eesti Vabadussõda kaardil. Ajalugu Oskariga 2017.
<https://www.youtube.com/watch?v=COyZK9NHgWk> 15.52 min.

12. Eesti soomusrongid Vabadussõjas. Ajalugu Oskariga 2019.
<https://www.youtube.com/watch?v=X3MnpQhcqiQ> 15.31 min.

Gümnaasium

Islam ja araabia maailm kesk- ja uusajal

Märksõnad

Araabia poolsaar enne islamit: beduiinid ja fellahid. Araabia hõimude elulaad ja hõimud. Araabia poolsaare looduslik jaotus ja kaart. Al-Džazira mõiste. Hidžaz, Jeemen, Meka. Araablaste religioon. Kuraišiidid. Kaubateed Lähis-Idas; Viirukitee.

Muhamed ja islami teke: Muhamedi päritolu, perekond ja elukäik. Ilmutused. Tegevus Mekas ja Medinas. Esimesed toetajad. Hidžra. Suhted Medina juutide hõimudega. Muhamedi surm ja kalifaadi teke. Kalifaadi kasv ja islami leviku geograafia, olulisemad keskused.

Koraan ja islami õpetus: Koraani ilmutamine Muhamedile. Suurad. Hadithid. Šariaadi koolkonnad: sunniidid ja šiiidid. Islami viis tugisammast: usutunnistus, palve, paast, almus, palveränd Mekasse. Perekondlikud tähtpäevad.

Neli esimest kaliifi ehk Rašidun-kaliifid (632-661): Abu Bakr, Umar, Uthman, Ali. Khalid ibn al-Walid. Sunniitide ja šiitide lahknemine. Nn peidetud imaam.

Umajjaadid ja Damaskuse kalifaat (661-750): Muavija/Muawiya I. Karbala lahing 680. Kaljutoomkirik. Abd al-Malik. Poitiers'lahing 732.

Abbassiidid ja Bagdadi kalifaat (750-1258): Al-Mansur. Harun ar-Rašid. Klassikaline islami kultuur, Bagdad kui keskus. Sunnakogumike teke. Lääne teoste tõlkimine.

Islami areng piirkonniti

Islam Pürenee poolsaarel: Cordoba kalifaat. Granada ja Alhambra. Rekonkista.

Islam Egiptuses: Fatimiidid (909-1171). Salah ad-Din, Hattini lahing 1187, ristisõjad 12.-13. sajandil. Aijubiidid (1169-1490). Mamelukid (1250-1517).

Mongolite valitsusaeg: Bagdadi vallutamine 1258. Timuri riik (1370- 1405). Mogulid Indias (1526-1857). Babur. Šahh Džahan ja Mumtaz Mahal.

Islam ja türklased: seldžukid. Manzikerti lahing 1071. Osmanid. Mehmet II, Süleyman Tore.

Vahhabism Araabia poolsaarel: Muhammad ibn Abd al-Wahhab. Saudide dünastia. Vahhabismi ideoloogia.

Araabia-islami kultuur, haridus ja teadus: mošee ehitus ja toimimine. Muezzini, imaam, kaadi, mulla. Medrese. Araabia kirjakeel, käsikirjad. Teadusharud. Tuntumad islami haritlased. Ibn Sina. Ibn Khaldun. Al-Idrisi.

Igapäevaelu kalifaadis: lihtrahva igapäevaelu. Linnad ja kaubandus. Karavanseraid. Keskused: Damaskus, Bagdad, Cordoba, Kairo. Põllumajandus. Olme. Ajaviited. Kalifaadi valitsemine Osmanite impeeriumis. Kaliif, vesiir, diivan, emiirid. Elu haaremis. Sultana, kadiinid, odaliskid. Topkapı palee. Serail.

Kirjandus

1. Croutier, A. L. Haarem: looritagune maailm. Eesti Raamat, 1994, lk 21, 24-29, 34- 36. Venekeelsena: Крутые, А. Л. Гарем: царство под чадрой. Москва: Крон-Пресс, 2000.

2. Dumortier, B., Rouvillois, M. Religioonide atlas: uskumused, praktikad ja territooriumid. Tänapäev, 2010, lk 51.

3. Gordon, M. S. Islam. Valgus, 2001, lk 53-61, 88-92.

4. Irmijajeva, T. Islamimaailma ajalugu: vanadest araablastest Osmanite impeeriumi rajamiseni. Avita, 2002, lk 14-17, 29-61, 68-75, 77-83. Venekeelsena: Ирмайева, Т. История мусульманского мира: От Халифата до Ближательной Порты. Челябинск: Урал LTD, 2000.

5. Kõiv, M., Läänemets, M., Mäll, L., Peterson, Ü. Maailma ajalugu III, Islamimaailm. Lõuna-, Ida- ja Sise-Aasia maad. Ameerika muistsed tsivilisatsioonid. Aafrika rahvad ja riigid. Koolibri, 2016, lk 22-91, 93-106, 108-109, 113-123, 125-152, 161-169.
6. Palamets, H. Bütsantsi ja Araabia kalifaadi kultuurist ja olustikust. Valgus, 1991, lk 66-68, 74-78, 83-86, 89-94, 110-112, 115-133.
7. Kõiv, M., Kaljundi, L. et al. Üldajalugu gümnaasiumile. Avita, 2015, lk 68–71, 96– 101.
8. Hattstein, M., Deman, L., Falkenberg, B. et al. Maailmareligioonid. Koolibri, 2007, lk 94–117.

Eesti 18. sajandil

Märksõnad

Põhjasõda: Põhjasõja puhkemise põhjused. Venemaa, Taani ning Poola eesmärgid Põhjasõjas. Olulisimad sündmused: Riia piiramine, Taani sõjast väljumine, Narva, Erastvere, Hummuli ja Poltaava lahingud, Tartu hävitamine, Tallinna vallutamine. Eesti vallutamine Põhjasõjas. Uusikaupunki rahuleping. Käsü Hansu kaebelaul. Karl XII viibimine Laiusel. Olulisimad isikud: Karl XII, Peeter I, August II, Frederik IV, Johann Reinhold von Patkul, Boriss Šeremetjev, Wolmar von Schlippenbach.

Vene keisririik ning olulisimad Venemaa valitsejad 18. sajandil: Peeter I, Katariina I, Peeter II, Anna I, Ivan VI, Jelizaveta Petrovna (Elisabet I), Peeter III, Katariina II, Paul I. Ernst Johann von Biron. Venemaa laienemine 18. sajandil. Vene keisrite tegevuse mõju Eestile.

Balti erikord ja asehalduskord: Balti erikorra kehtestamine Peeter I poolt, selle põhjused. Balti erikorra mõju Eestile ning iseloomustus. Asehalduskorra kehtestamine Katariina II poolt, selle põhjused. Asehalduskorra mõju Eestile ning iseloomustus. Paldiski sõjasadama ehitus ning Võru linna rajamine.

Rahvastikuprotsessid Eestis 18. sajandil: Põhjasõja ja katku mõju Eesti rahvastikule. Rahvastiku taastumine 18. sajandi teisel poolel, selle põhjused. Eesti ühiskonna seisuslik ja rahvuslik koosseis 18. sajandil.

Baltisaksa aadel 18. sajandil: olulisimad mõisted: Immatrikulatsioon, maiskondlane, paternalism, maapäev. Mõisate majanduslik areng. Viinapõletamine. Kivist mõisahoonete ehitamine.

Eesti talurahvas 18. sajandil: talurahva õigusliku seisundi muutumine. Roseni deklaratsioon, selle sisu ja kirjutamise põhjused. George Browne ja „Positiivsed määrused“, nende mõju Eesti talupoegadele. Talurahva majanduslik olukord ja koormised, vakuraamat.

18. sajandi vaimuelu: valgustuse jõudmine Eesti aladele. Olulisimad valgustustegelased: A. W. Hupel, G. H. Merkel, O. W. Masing, J. G. Eisen, J. G. Herder, A. von Kotzebue. Olulisimad 18. sajandi kirjutised: „Lühhike õppetüs...“, „Die Letten...“, „ABD ehk Luggemise–Ramat lastele“. Eestikeelse Piibli tõlkimine ning selle mõju eesti kirjakeele arengule. Teoloogiline ratsionalism, pietism ning hernhuutus. Erinevate usuliikumiste teke ning üldiseloomustus. Nikolaus Ludwig von Zinzendorfi ning Tallima Paapi tegevus. Hernhuutluse keelustamine Jelizaveta Petrovna (Elisabet I) poolt.

Kirjandus

1. Piirimäe, P., Seppel, M., Andresen, A., Pajur, A. Eesti ajaloo õpik gümnaasiumile. II osa, Rootsi ajast 1905. aastani. Avita, 2017, lk 42–73. Tekst on kättesaadav ka Avita e-õpikus (<https://www.opiq.ee>, 1. peatükk „Rootsi aeg“).
2. Vahtre, L., Laar, M. Eesti ajalugu II gümnaasiumile. Maurus Kirjastus, 2013, lk 58–105.
3. Laur, M., Tannberg, T., Piirimäe, H. *et al.* Eesti ajalugu IV. Põhjasõjast pärisorjuse kaotamiseni. Ilmamaa, 2003, lk 18–50, 125–133.
4. Laur, M. Eesti ajalugu varasel uusajal 1550–1800. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 1999, lk 51–59; 71–89; 95–96, 104–109, 136–156.
5. Laur, M. Tsaaride aeg: Venemaa ajaloost 1917. aastani. Sild, 2002, lk 64–116
6. Millest räägib vakuraamat? Rahvusarhiivi arhiivikool.

<https://www.ra.ee/oppematerjal/millest-raagib-vakuraamat/?filters=type=18-sajand&duration=30-minutit>

7. Jürjo, I. 1710–1850. Balti erikord. Artiklid veebilehelt Estonica:

Balti erikord

http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1710-1850_Balti_erikord/Balti_erikord/

Sama venekeelsena:

http://www.estonica.org/ru/История/1710-1850_гг_Остзейский_особый_порядок/Остзейский_особый_порядок/

Pietismi ja vennastekoguduse mõjud

http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1710-1850_Balti_erikord/Pietismi_ja_vennastekoguduse_m%C3%B5jud/

Sama venekeelsena: http://www.estonica.org/ru/История/1710-1850_гг_Остзейский_особый_порядок/Влияния_пиетизма_и_братств/

Pärisorjuslik kord ja mõisamajanduse intensiivistumine

http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1710-1850_Balti_erikord/P%C3%A4risorjuslik_kord_ja_m%C3%B5isamajanduse_intensiivistumine/

Sama venekeelsena:

http://www.estonica.org/ru/История/1710-1850_гг_Остзейский_особый_порядок/Крепостной_строй_и_интенсификация_помещичьего_хозяйства/

Rahvastik: etniline ja seisuslik koosseis http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1710-1850_Balti_erikord/Rahvastik:_etniline_ja_seisuslik_kooseis/

Sama venekeelsena: http://www.estonica.org/ru/История/1710-1850_гг_Остзейский_особый_порядок/Население:_этнический_и_сословный_состав/

Rahvusteadvuse süünd ja estofiilia http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1710-1850_Balti_erikord/Rahvusteadvuse_s%C3%BCnd_ja_estofiilia/

Sama venekeelsena: http://www.estonica.org/ru/История/1710-1850_гг_Остзейский_особый_порядок/Зарождение_национального_самосознания_и_этнофилия/

Valgustus ja valgustatud absolutism. http://www.estonica.org/et/Ajalugu/1710-1850_Balti_erikord/Valgustus_ja_valgustatud_absolutism/

Sama venekeelsena: http://www.estonica.org/ru/История/1710-1850_гг_Остзейский_особый_порядок/Просвещение_и_просвещенный_абсолютизм/

Teine maailmasõda

Märksõnad

Teise maailmasõja eellugu: Münchени konverents, MRP ja selle tagajärjed.

Sõdivad pooled: Saksamaa ja tema liitlased. Saksamaa sõjaplaanid sõjaks läänerindel, idarindel, Aafrikas, Balkanil ja Põhjamaades. Liitlasriigid ja nende koostöö: Atlandi harta, Teherani konverents, Jalta konverents, Potsdami konverents, „neli politseinikku“.

Sõjategevus: kallaletung Poolale (Poola ümberkorraldamine, Punaarmee sissetung Poolasse, Saksa-NSV Liidu sõprus- ja piirileping). Talvesõda (Punaarmee kallaletung Soomele, Moskva rahu). Sõda läänerindel (lahing Prantsusmaa pärast 1940, Compiègne'i vaherahu, „lahing Inglismaa pärast“, liitlaste invasioon Prantsusmaale, operatsioon Overlord). Sõda Põhja-Aafrikas (Saksa Aafrika Korpus, El-Alamein, teljeriikide lüüasaamine, armeegrupp „Afrika“ kapituleerumine). Sõda idarindel (Saksamaa kallaletung NSV Liidule, Leningradi blokaad, Moskva lahing, Stalingradi lahing, Punaarmee pealetung 1943–1944. Saksamaa kokkuvarisemine. Sõda Vaiksel ookeanil (kallaletung Pearl Harborile, Jaapani pealetung 1941–1942, liitlaste pealetung 1942-1945, Midway lahing, aatomipommide heitmine Jaapanile, NSV Liidu sõjakuulutus Jaapanile, Jaapani kapituleerumine).

Eesti Teises maailmasõjas: MRP, vastastikuse abistamise pakt. Nõukogude ja Saksa okupatsioonid: muutused võimuaparaadis, sisepoliitikas ja majanduses. Suvesõda, eestlased sõdivate riikide vägedes, iseseisvuse taastamise katse, sõja mõju inimeste elukäikudele.

Inimsusevastased kuriteod: Saksamaa rassipoliitika, koonduslaagrid, natsismikuriteod, kommunismikuriteod, küüditamine, genotsiid.

Olulisemad isikud: Neville Chamberlain, Winston Churchill, Dwight Eisenhower, Charles de Gaulle, Adolf Hitler, Karl Siegmund Litzmann, Douglas MacArthur, Georgi Malenkov, Vjatšeslav Molotov, Benito Mussolini, Hjalmar Mäe, Philippe Pétain, Joachim von Ribbentrop, Erwin Rommel, Franklin D. Roosevelt, Jossif Stalin, Georgi Žukov, Otto Tief, Jüri Uluots, Johannes Vares, Kliment Vorošilov.

Kirjandus

1. Beevor, A. Teine maailmasõda. Tänapäev, 2012, lk 23–51, 90–110, 202–223. Venekeelsena: Бивор, Э. Вторая мировая война. Москва: КоЛибри, 2013.

2. Ferguson, N. Maailmasõda. XX sajandi konflikt ja Lääne allakäik. Varrak, 2008, lk 297–300, 339–340, 354–356, 377–382, 388–389, 392–399, 421–428, 451–456, 464–472, 493–498, 504–507.

3. Kinder, H., Hilgemann, W. Maailma ajalugu: esiajast tänapäevani. Avita, 2001, lk 477–495. Venekeelsena: Киндер, Г, Хильгеман, В. Всемирная история, Москва: Рыбари, 2003.

4. Kissinger, H. Diplomaatia. Varrak, 2017, lk 480–514. Venekeelsena: Киссинджер, Г. Дипломатия. Москва: Ладомир, 1997.
5. Pajur, A., Tannberg, T., Vahtre, L. et al. Eesti ajalugu. VI, Vabadussõjast taasiseseisvumiseni. Ilmamaa, 2005, lk 153–159, 164–172, 181–184, 192–211, 224–226.
6. Sõjad. Ajalugu kaartidel. Toim. Noorkõiv, T. Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2005, lk 198–200, 202–203, 214–215, 218–223, 226–227.
7. Laar, M., Vahtre, L. Lähiajalugu. I osa, õpik gümnaasiumile. Avita, 2014. lk 154–196.
8. Hiio, T., Lippus, K. Lähiajalugu I. Gümnaasiumiõpik. Maurus, 2016. lk 209 – 254.
9. Hiio, T., Lippus, K. Lähiajalugu II. Gümnaasiumiõpik. Maurus, 2018. lk 6–29.

Olümpiaadi üleriigiline žürii koosneb Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetajate Seltsi kuuluvatest ajalooõpetajatest: Aare Ristikivi (žürii esimees, Hugo Treffneri Gümnaasium), Liis Reier (žürii kaasesimees, Tallinna Prantsuse Lütseum), Karl Hein (Läänemaa Ühisgümnaasium), Oliver Hoole (Tallinna Laagna Gümnaasium), Kalle Lõuna (Läänemaa Ühisgümnaasium), Saskia Sadrak-Tammes (Jõhvi Gümnaasium), Ilmar Tammisto (Miina Härma Gümnaasium), Terttu-Triin Tomusk (Saue Gümnaasium), Piret Tänav (Saaremaa Gümnaasium), Alla Vinitšenko (Miina Härma Gümnaasium), Liivi Vislapuu (Viljandi Gümnaasium).

Olümpiaaditööde tõlkijaks vene keelde on Veronika Kim (Tartu Annelinna Gümnaasium), islami teema tõlke inglise keelde teeb Alla Vinitšenko, piirkondliku vooru tehnilise teostuse eest vastutab Aive Küng (Sillamäe Gümnaasium).

Käesoleva juhendiga reguleerimata küsimuste lahendamine on olümpiaadi žürii pädevuses.